

DOI: 10.36719/AEM/2007-2020/54/137-140

Mətanət Bahadur qızı Mehdiyeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
mehtiyeva_m@mail.ru

AZƏRBAYCAN DİLİNİN TƏDRİSİ İLƏ BAĞLI QARŞIYA ÇIXAN BƏZİ PROBLEMLƏR

Açar sözlər: punktuasiya, vergül, orfoepiya, həmcins üzvlər

Key words: punctuation, comma, orthoepy, homogenous parts

Ключевые слова: пунктуация, запятая, орфоэпия, однородные члены.

Giriş

Müasir Azərbaycan dilinin tədrisi orta məktəbdə, eləcə də əksər ali məktəblərdə bir fənn kimi tədris olunur. Azərbaycan dilinin bir çox fakültələrdə tədrisinin əsas səbəbi doğma dilimizi daha dərindən mənimsəmək, orfoqrafik və orfoepik, leksik və qrammatik normalara düzgün əməl etməkdir. Qeyd edək ki, ixtisasından asılı olmayaraq, hər bir ziyalı Azərbaycan dilinin özünəməxsus dil qaydalarına əməl etməli, savadlı yazı mədəniyyətinə, gözəl və düzgün danışığa sahib olmalıdır. Bütün üslublarda dil normalarına düzgün şəkildə əməl olunmalıdır.

Bildiyimiz kimi, dilimizin tədrisi işində Azərbaycan dilinin tədrisi ilə məşğul olan müəllimlərin rolu əvəzsizdir. Azərbaycan dili dərslərinin düzgün elmi əsaslarla, pedaqoji prinsiplərə uyğun şəkildə aparılması ayrı-ayrı konkret problemlərlə əlaqədar ali məktəblərdə tələbələrin biliyini artırır, onların mühakimə qabiliyyətini inkişaf etdirir, zənginləşdirir.

Dilimizin bu və ya digər sahəsinə dair mövzuların dərindən və hərtərəfli öyrədilməsi ilə bağlı tədris zamanı qarşıya müəyyən problemlər çıxır. Bu problemlər istər fonetika, orfoqrafiya, orfoepiya, leksikologiya, istərsə də morfologiya və sintaksis sahəsində ortaya çıxır. Dilçilər üçün bu problemlərdən bəziləri daha əsas, həll olunmalı məsələlərdir. Bəziləri isə peşəsindən asılı olmayaraq, istər tələbə, istər fəhlə, istər jurnalist, şair, yazıçı, deputat, nazir-hər bir kəs üçün ciddi və vacib olan məsələlərdir. Buna görə də bu cür problemlərin həll olunması üçün dilçilər tərəfindən müəyyən vəsaitlər hazırlanmalıdır.

Qeyd edək ki, bu gün təhsilimiz öz inkişafına görə müəyyən addımlar atmaqdadır. İstər orta məktəblərdə, istərsə də ali məktəblərdə yeni təlim metodlarından istifadə, İKT sahəsində müəyyən irəliləyişlər göz qabağındadır. Azərbaycan dilinin tədrisi də bu gün müasir səviyyədə, müasir tələblərə uyğun şəkildə tədris olunur. Dilimizin tədrisi zamanı qarşıya çıxan müəyyən problemlər var ki, onlar dilçi alimlər tərəfindən birmənalı qarşılınmır. Xüsusən də, ali məktəb dərslərlərində müəyyən dil qaydaları, müəyyən mövzularda bəzi məqamlar birmənalı qarşılınmır. Hətta onu da qeyd etmək lazımdır ki, bəzi dil qaydaları orta məktəb dərslərində bir cür, ali məktəb dərslərində isə fərqli verilir. Bu problemləri dilçi-müəllimlər diqqət mərkəzində saxlamalı, xüsusən də ali məktəbdə dilimizi tədris edən müəllimlərimiz müqayisəli şəkildə tələbələrə tədris etməlidir. Fikir müxtəlifliyinə rast gəlinən zaman müqayisəli fikirlərə münasibət bildirməli, subyektiv yanaşma prinsipinə əməl etməlidir. Çünki tələbələr orta məktəb biliklərinə əsaslanaraq yeni biliklər əldə edirlər. Bu yaxınlarda həmkarlarım Həmzə Əliyev və Arif Kazımovun orta məktəb müəllimləri və abituriyentlər üçün hazırladıqları “Azərbaycan dilindən suallar və cavablar” kitabı [1] diqqətimi çəkdi. Kitabda müəlliflər orta məktəb müəllimləri tərəfindən onlara ünvanlanan mübahisəli, problemli görünən sualları cavablandırmışlar. Fikrimcə, belə mövzular həm də vaxtaşırı dəyirmi masalar təşkil edilməklə də müzakirə olunmalıdır.

Bu gün dilimizin tədrisində qarşıya çıxan problemlərdən daha çox diqqəti çəkən məqamlardan bəzilərinə nəzər salaıq. Bu məsələlərdən biri punktuasiya ilə bağlıdır. Ümumiyyətlə, dilçiliyimizə nəzər saldıqda görürük ki, durğu işarələri haqqında bir çox metodik vəsaitlər, kitablar yazılmışdır. Ə.Qarabağlının “Orta məktəbdə punktuasiya metodikası”, M.Şirəliyev və M.Hüseynovun “Azərbaycan dilinin durğu işarələri”, M.Hacıyevin “Durğu işarələri” kitabı və digərləri prof. Zərifə Budaqovaya qədər yazılmış vəsaitlərdir. Prof. Z.Budaqovanın “Azərbaycan dilində durğu işarələri” kitabı [2] isə 1977-ci ilin nəşridir və durğu işarələri haqqında yazılan ən sanballı əsər hesab oluna bilər. M.Həsənovun “Azərbaycan dilində durğu işarələrinin tədrisinə dair” (1991) kitabı [3] isə sonrakı illərin məhsuludur. Müasir dövrimizdə durğu işarələri barədə sintaksisdən bəhs edən bir çox ədəbiyyatlarda məlumata rast gəlirik. 2011-ci ildə Həmzə Əliyev və Arif Kazımovun nəşr etdirdikləri “Durğu işarələrinin işlədilməsi qaydaları” adlı kitabı da maraqlı doğuran

kitablardandır. Bu sıraya V.Dumanoglu və İ.Əsgərin “Azərbaycan ədəbi dilində durğu işarələri” kitabını da əlavə edə bilərik [4]. Kitab 2016-cı ilin nəşridir. Prof. Mahirə Hüseynovanın “Müasir Azərbaycan dilində punktuasiya məsələləri” kitabında durğu işarələri ilə bağlı müəllifin zəruri saydığı və tədris prosesində vacib hesab etdiyi məsələlər dilçiliyin müasir nailiyyətləri baxımından izah edilir, həmçinin durğu işarələrinin praktik aspektləri zəngin dil materialları əsasında təhlil olunur. Bu kitab isə 2017-ci ilin nəşridir [5]. Həmçinin Nabatəli Qulamoğlunun yeni nəşr olunmuş “Müasir Azərbaycan dili punktuasiyasının bəzi problemləri” kitabı durğu işarələri, onların işlədilməsi qaydalarına həsr olunmuş kitablar sırasındadır. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, müəllifin sosial şəbəkədə durğu işarələri haqqında çox maraqlı bir məqaləsi də dərc olunmuşdur.

Durğu işarələri içərisində işlənmə tezliyinə görə ən geniş yayılmışı vergüdür. Yazılı nitqdə durğu işarələri ilə bağlı ən çox səhv də elə vergü ilə bağlıdır. *O* və ya *bu* əvəzliyi ilə ifadə olunan mübtədə isim, sifət və ya say ilə ifadə olunan cümlə üzvündən əvvəl gələrsə, ondan sonra vergül qoyulur. *O* şəxs və ya *bu* işarə əvəzliyi ilə ifadə olunan mübtədə əvəzlik, feil, zərf və köməkçi nitq hissələrindən əvvəl gələrsə, ondan sonra vergül qoyulmur [Z.Budaqova, 1977: 41-42]. Bu, Z.Budaqovanın fikridir. Prof. B.Xəlilov da alimin bu mülahizələrini təsdiq edir və əlavə olaraq onu da vurğulayır ki, mübtədə *o* şəxs əvəzliyi ilə ifadə olunduqda ondan sonra *bu* işarə əvəzliyi gələrsə, *o* şəxs əvəzliyindən sonra vergül işarəsi qoyulmalıdır. Prof. Q.Kazımov [2010: 154] isə yazıda şəxs əvəzliyindən sonra (isim, sifət, say və zərfdən əvvəl) vergül qoyulduğunu bildirir. V.Dumanoglu və İ.Əsgər [2016: 46] isə *o, bu* şəxs əvəzlilərindən sonra feil və köməkçi nitq hissələri gəldikdə vergül qoyulmadığını diqqətə çatdırır. Bir məqamı da qeyd edirlər ki, bir vaxtlar mübtədə vəzifəsində işlənən *o, bu* əvəzlilərindən sonra, feil və köməkçi nitq hissələri ilə yanaşı, zərf də gəldikdə vergül qoyulmurmuş. B.Xəlilovun fikirləri Z.Budaqovanın fikirləri ilə üst-üstə düşür. Əslində bu cür fikir müxtəlifliyinin olması vergüldən istifadədə bir sərbəstlik yaradır. Etiraf etmək lazımdır ki, hal-hazırda da bu cür fikir müxtəlifliyi hökm sürür. Yəni dəqiq sistem yoxdur. Prof. Ə.Əfəndizadənin [1988: 76] bir fikri diqqətimizi çəkir: “Bəzən ismin də qarşısında gələn *o, bu* mübtədalarından sonra vergülə ehtiyac duyulmayan hallar olur. Məsələn, “O Kiyevdən dünən qayıdıb”, “Bu Nəsiminin heykəlidir” kimi cümlələrdə *o, bu* əvəzliləri yalnız mübtədə kimi çıxış edir, təyinlə qarışdırılmaz. *O, bu* əvəzliləri mübtədə vəzifəsini daşıyarkən onları təkcə köməkçi sözlərin qarşısında vergü ilə fərqləndirməyə ehtiyac yoxdur. Ona görə ki, belə halda həmin əvəzlilər heç vaxt təyin ola bilmir. Məsələn, “O da qaynaqçdır”. Ə.Əfəndizadə *o, bu* əvəzliləri ilə ifadə olunan mübtədalardan sonra yalnız köməkçi söz gəldikdə vergüldən istifadə etməyi məqsədəuyğun hesab edir.

Fikrimizcə, *o, bu* əvəzliləri mübtədə vəzifəsində işlənərkən onlardan sonra vergül işarəsinin qoyulmasına dair vahid bir qayda yaradılmalıdır. Bu zaman vergüldən istifadədə sərbəstliyin qarşısı alınar.

Prof. M.Şirəliyev və M.Hüseynov *o, bu* əvəzlilərindən sonra isim, sifət, say gəldikdə vergül qoyulmasını məqbul hesab etmişlər.

Prof. İ.Məmmədli *o, bu* əvəzlilərindən sonra feil və köməkçi nitq hissələrindən başqa, qalan nitq hissələri ilə ifadə olunan cümlə üzvü gəldikdə vergül qoyulmasını məqbul hesab edir. *O, bu* əvəzliləri mübtədə vəzifəsində işlənərkən özündən sonra feil və köməkçi nitq hissələri (feili sifət və modal sözlərdən başqa) gələrsə, vergül qoyulmadığını vurğulayır. Prof. A.Axundov [1992: 185] qeyd edir ki, durğu işarələrindən yazılan kitablarda ən çox durğu işarələrinin qrammatik mahiyyəti açıqlanır. Fonetik vəzifəyə önəm verilmir. Xüsusən, vergül işarəsi başdan-başa qrammatik yüklə yüklənir. Alim yazır: “Doğrudanmı belədir? Nə üçün, məsələn, “O kitab oxumaqla vaxtını keçirirdi” cümləsində *o* sözü ilə *kitab* sözü arasında heç bir fasilə olmadığı halda, biz *o* sözündən sonra vergül işarəsi qoyulmalıyıq? Və yaxud, nə üçün “O özü də kitab oxumağı sevirdi” cümləsində isə *o* sözü ilə *özü də* sözü arasında fasilə verildiyi halda həmin durğu işarəsindən istifadə etməyə? Ancaq ona görəmi ki, dilçilik kitablarında belə yazılır?”. Alim yazılı dildə durğu işarələrindən çox istifadəni məqbul hesab etmir, rus dili, eləcə də Avropa dillərində durğu işarələrindən istifadənin məhdudluğunu alqışlayır. Fikrimizcə, durğu işarələri yazılı nitqimizdə zəruru olan hallarda işlənərsə, onların işlənmə yeri də dəqiq və mübahisəsiz olar. Məs.: vergülün 54 işlənmə yeri göstərilir və hər bir halda onun qoyulması tələb olunursa, bu qaydaları yadda saxlamaq və yazılı nitqə tətbiq etmək çox mürəkkəb və çətin bir işə çevrilir. Müqayisə üçün deyə bilərik ki, inkişaf etmiş dillər sırasında olan ingilis dilində vergüldən nadir hallarda, işlənməsinə zəruriyyət duyulduqda istifadə olunur.

Puntuasiya sahəsində problem təkcə vergül işarəsi ilə bağlı qarşıya çıxmır. Bu sahədə birmənalı qəbul olunmayan digər faktlara da rast gəlirik. Qeyd edək ki, bu gün hamımız üçün stolüstü kitab ola biləcək “Müasir Azərbaycan dili” dərslərinə ehtiyac böyükdür. Baxmayaraq ki, dilçilərimizin bu sahədə ərsəyə gətirdikləri dərslilər var, amma bəzi məsələlərdə fikir müxtəlifliyinə rast gəldiyi üçün dilçi alimlərin birgə əməyi sayəsində yeni dərslərin hazırlanması labüddür.

Azərbaycan dili qədim tarixi köklərə malik olan, orijinal qrammatik quruluşu, fonetik və leksik tərkibi, zəngin sözyaratma qabiliyyəti olan bir dildir. Alman filoloqu Fridrix Maks Müller dilimiz haqqında demişdir: "Sanki dünya dilçiləri bir yerə yığılıb, Azərbaycan türkcəsini yaradıblar və deyiblər ki, baxın, dil belə olar".

Azərbaycan dili hər bir müstəvidə böyükdür, hər bir nöqtədə zəngin və gözəl görünür. Prof.Q.Kazımov [2010: 13] dilimiz haqqında belə yazır: "Bu dil ulu babalarımız arattalılardan üzü bəri yaşamış qədim aborigen Azərbaycan türk tayfalarının dil yadigarıdır və uzun bir yol keçdiyindən inkişaf səviyyəsi ilə başqa türk dillərindən fərqlənir".

Dilimiz daim inkişafdadır. Dilin inkişafı prosesində qarşıya müxtəlif mübahisəli məsələlər çıxır. Bu məsələlərin bir qismini həll etmək mümkün olduğu halda, digər bir qismi cavabsız qalır. Dilimizlə bağlı yazılan dərsliklərdə bəzən axtardığımız bütün suallara cavab tapa bilmirik. 50-60 il öncə yazılmış dərsliklər yeni tələblərlə tam səsleşə bilmir. Buna görə də dilçilikdə fikir müxtəlifliyi öz əksini tapır. Bu gün ali məktəblərdə təhsil alan tələbələr də bu çətinliklərlə qarşılaşırlar. Bu çətinliklər özünü qrammatikanın əksər sahəsində göstərir desək, yanılmırıq.

"Bildiyimiz kimi nəzəri linqvistika dilçiliyin ayrı-ayrı bölmələri üzrə dil qaydalarını, fonetik, leksik, qrammatik məfhumları, onların funksiyasını, qrammatik quruluşu və s. araşdırırsa, tətbiqi linqvistika alınmış nəzəri biliyin tətbiq edilməsini, nitqdə nə cür reallaşmasını və s. araşdırır. Bir sözlə, fonetik məfhumlar, sözlərin leksik-semantik mahiyyəti, qrammatik linqvistikanın araşdırdığı və analiz etdiyi predmetlərdəndir" [Hümmətova, 2017: 9].

Tələbələrlə işləyən zaman, xüsusən də, linqvistik təhlil zamanı cümlə üzvləri ilə bağlı müxtəlif mübahisəli fikirlər ortaya çıxır. Sözlərin tələffüzü ilə bağlı qarşıya çıxan mübahisəli məsələlər, ismi və feili xəbərlərin ifadə vasitələri, sadə və mürəkkəb xəbərlər, zərfliliklə tamamlığın qarışdırılması, *o, bu* əvəzliliklərindən sonra vergülün işlənmə məqamları, xəbərdən əvvəl gələn bəzi sifətlərin hansı cümlə üzvü kimi işlənməsi, ikinci növ təyini söz birləşmələri arasında hansı tabelilik əlaqəsinin olması, həmcins üzvlü cümlələrlə tabesiz mürəkkəb cümlələrin fərqləndirilməsi və s. kimi məsələlər bu gün mübahisəli şəkildə izah olunur.

Dilimizdə müxtəlif linqvistik lüğətlər çap olunmuş və onlardan istifadə geniş vüsət almışdır. Bunlara sinonimlər, antonimlər, omonimlər lüğəti, alınma sözlər lüğəti, müxtəlif tərcümə lüğətlərini və s. misal göstərmək olar. Lakin təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu gün dilimizin orfoepik lüğəti çənaətbəxş deyil. Düzdür, yazılı ədəbi dilimizin normaları tam müəyyənləşdirilmiş və bu sahədə bir çox işlər görülmüşdür. Lakin radioda, televiziya, çıxış və məruzələrdə, monoloji və dioloji nitqdə ədəbi tələffüz normalarına əməl olunmaması halları ilə qarşılaşıırıq, o zaman bu sahədə müəyyən işlərin görülməsinə ehtiyac olduğunu hiss edirik. Prof. B.Xəlilov [2007: 272] qeyd edir: "Orfoepiya qaydaları nə qədər sistemli işlənilib hazırlanarsa, bir o qədər ədəbi tələffüz normaları qaydasına düşər. Azərbaycan ədəbi dilinin orfoepiya normaları heç kəs tərəfindən pozula bilməz. Ədəbi tələffüz normalarına əməl edən şəxslərin nitqi kamil, nitq mədəniyyətinin səviyyəsi isə yüksək olur".

Dilimizdə bir qisim sözlər vardır ki, tələffüzündə fərqli məqamlar üzə çıxır. Vahid bir qayda, vahid bir forma, tələffüz tapmaq çətinlik törədir. Əldə olan lüğətlər buna imkan vermir ki, istənilən sözün düzgün tələffüzünü müəyyənləşdirək. Buna görə də tələffüzlə bağlı müxtəlif problemlər yaranmış olur. Bildiyimiz kimi orfoqrafiya və orfoepiya lüğətləri dilimizin inkişafı ilə bağlı olaraq yenilənməlidir. Bu cəhətdən orfoqrafiya sahəsində Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu tərəfindən müəyyən addımlar atılır. İstərdik ki, bu, orfoepiya sahəsində də özünü göstərsin. "Orfoqrafiya ilə orfoepiyanın sərhədlərini müəyyənləşdirmək filologiyanın ən başlıca vəzifələrindəndir. Yəni danışdığımız kimi yazmalı, və ya yazdığımız kimi danışmalıyıq. Bunların heç biri mütləq ola bilməz. Çünki danışdığımız kimi yazsaq, yazıda hərc-mərclik olar, yazdığımız kimi danışsaq, nitqdə bayağılıq olar. Ona görə də hər ikisinin tələblərinə əməl etməliyik" [Babayev, 2011: 203].

Bəzən həmcins üzvlərin müəyyənləşməsində də fikir müxtəlifliyi özünü göstərir. 2007-ci ildə nəşr olunan "Müasir Azərbaycan dili" kitabında həmcins üzvlərin xüsusiyyəti haqqında verilən məlumatda qeyd olunur ki, həmcins üzvlər eyni sintaktik vəzifədə, yəni eyni cümlə üzvü rolunda çıxış edir. Q.Kazımov [2007: 219] qeyd edir ki, vahid suala cavab vermək həmcinslik üçün zəruri əlamət deyildir. Düzdür, adətən, tabesizlik əlaqəsi əsasında eyni bir sintaktik vəzifədə işlənən üzvlər həmcinsləşdirilir, lakin bəzən müxtəlif üzvlər də həmcins məqamda işlədilir. Məs.: *Bilmək olmur, bu xəbəri kim və necə yayıb*. Z.Budaqova [1981: 226] da həmcins üzvlərin formaca müxtəlif ola bilməsi fikrini qeyd edir. Bildirir ki, bəzən həmcins xəbərlər də müxtəlif suallara cavab verir. Məs.: *O, fikirlərini demiş və deyəcək; Qardaşım getməyib, hələ buradadır*. Bu cümlələrdəki xəbərlər eyni mübtədəyə aid olduqları üçün həmcinsdir.

Nəticə

Ümumiyyətlə, dilimizdə yuxarıda qeyd etdiyimiz problemlə məsələlər kimi dil faktları çoxdur. Bu məsələlər haqqında dilçi alimlərimizin də fikirləri müxtəlifdir. Bu gün tələbələrə Azərbaycan dilini tədris edən zaman bu problemlə məsələləri diqqətə çatdırmaq və onlara aydınlıq gətirmək lazım gəlir. Ona görə də yazılan yeni dərsliklərdə bu mübahisəli məsələlərin öz həllini tapması gərəkdir. Düzdür, müəyyən illərdə dilimizin fundamental qrammatikası yazılmışdır və bu gün də biz həmin kitablara müraciət edirik. Ancaq nəzərə alsaq ki, zaman daim irəliləyir, müəyyən dil hadisələrinə, dil faktlarına baxış prizması dəyişir, müəyyən mübahisəli fikirlər formalaşır, deməli, zamanla dilimizin qrammatikası haqqında da yeni kitabların yazılması kimi labüd məsələlər ortaya çıxır.

Ədəbiyyat

1. Əliyev H., Kazımov A. Azərbaycan dilindən suallar və cavablar, Bakı, 2019, 162s.
2. Budaqova Z. Azərbaycan dilində durğu işarələri, Bakı, 1977, 85 s.
3. Həsənov M. Azərbaycan dilində durğu işarələrinin tədrisinə dair, Bakı, 1991
4. Əsgərov İ. Dumanov V. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində durğu işarələri, Bakı, 2016, 179 s.
5. Hüseynova M. Müasir Azərbaycan dili: punktuasiya məsələləri, Bakı, 2017, 244 s.
6. Kazımov Q. Müasir Azərbaycan dili (Morfologiya), Bakı, 2010, 400 səh.
7. Əfəndizadə Ə. İki halda verğüldən istifadəyə dair // Nitq mədəniyyəti məsələləri, Bakı, 1988, s.66-76
8. Axundov A. Bir daha durğu işarələri haqqında // Bakı: Dil və mədəniyyət, 1992, s.181-189
9. Hümətova R. Linqvistik təhlilin elmi-metodik əsasları, Bakı, 2017, 214 səh.
10. Xəlilov B. Müasir Azərbaycan dili, Bakı, 2007, 310 səh.
11. Babayev A. Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti, Bakı, 2011, 620 səh.
12. Kazımov Q. Müasir Azərbaycan dili (Sintaksis), Bakı, 2007, 496 s.
13. Müasir Azərbaycan dili: 3 cildə, III cild, Bakı, 1981, 442 s.

Some problems of teaching Azerbaijani language

Summary

Like all fields of science in modern times, linguistics is also at the development stage. Scientific publications which represent the grammar of modern Azerbaijani language are focus of attention. Scientific researches about both theoretical and applied linguistic problems are conducted. To note that, linguistics can not remain as 50-60 years ago it was. Because language is in continually development. That is why some problems that are not accepted unequivocally in linguistics are one of the most actual problems. Some of such problems are pay attention and concrete proposals were made for their solution.

Некоторые проблемы с преподаванием азербайджанского языка

Резюме

В наше время, как и все другие науки, лингвистика развивается. Сегодня в центре внимания научные публикации, отражающие грамматику современного азербайджанского языка. Некоторые научные исследования проводятся как по теоретической, так и по прикладной лингвистике. Следует отметить, что наша лингвистика не может оставаться такой, какой она была 50-60 лет назад, потому что язык постоянно развивается. По этой причине некоторые вопросы, которые не являются однозначно принятыми в лингвистике, являются одними из наиболее актуальных проблем сегодня. В докладе рассматриваются некоторые из этих проблем и вносятся конкретные предложения по их решению.

Rəyçi: prof.İ.Məmmədli

Göndərilib: 27.05.2020

Qəbul edilib: 29.05.2020